

Cyfarfod o'r Grŵp Trawsbleidiol ar Gwmnïau Cydweithredol a Chydfuddiannol, 12th Tachwedd 2020

Cyfarfod Rhithwir

Cynrychiolwyr

Daniel	Roberts	Canolfan Cydweithredol Cymru
Mike	Erskine	Canolfan Cydweithredol Cymru
Kate	Carr	Arc Ltd
Alice	Coleman	PLANED
Beverley	Futia	Cyngor Sir y Fflint
Jeffrey	Pugh	Cyfrifiaduron Pugh Cyf
Rachel	Pedley	Avant
Alex	Cook	Swper. Box CBC
Katherine	Rees	Byddwch yn Ychwanegol - Lles i'r Celfyddydau CBC
Andrew	Bowden	Cartrefi Conwy
Helen	Cunningham	Sefydliad Bevan
Mike	Dodd	Cyngor Sir y Fflint
Jacqui	Gwyllt	Parc Lles Bronllys CLT Ltd.
Rosalind	McGarry	Ddim ar gael
Karen	Freeman	Bannau Creadigol
John	Chown	Canolfan Cydweithredol Cymru
Iago	Brown	Y Trefolwyr
Jake	Smith	Gofalwyr Cymru
Vicki	Roskams	Enbarr Enterprises Limited & Sefydliad Enbarr CBC
Karen	Wilkie	Parti Cydweithredol
Kelly	Thomas	Capture Resources
Cheryl	Davies	Adfywio Cymunedol Glyncoch Cyf
Helen	Taylor	Ddim ar gael
Nicola	Mehegan	Canolfan Cydweithredol Cymru

Cadi	Cli	Goleudy
Maggie	Gomez	Canolfan Cydweithredol Cymru
Sarah	Owens	Canolfan Cydweithredol Cymru
Helen	Parfitt	Y Senedd
Mike	Gillard	Diwydiant Cymru
Richard	Fraser-Williams	Busnes Cymru
Joanne	Jones	Canolfan Cydweithredol Cymru
David	Madge	Canolfan Cydweithredol Cymru
Lis	Daly	GWC
Mike	Williams	Canolfan Cydweithredol Cymru
Geraint	Williams	Busnes Cymru
Derek	Walker	Canolfan Cydweithredol Cymru
Glenn	Bowen	Canolfan Cydweithredol Cymru
Paul	Cantrill	Canolfan Cydweithredol Cymru
Glen	Dodd	Menter yr Alban
Deb	Oxley	Cymdeithas Perchnogaeth Gweithwyr
Mark	Wallis	Wavehill
Robin	Lewis	Y Senedd
Huw	Irranca-Davies	Aelod o'r Senedd

Cyfraniadau Panelydd

- *Deb Oxley, Prif Weithredwr y Gymdeithas Perchnogaeth Gweithwyr*

Diffiniodd Deb Oxley y cysyniad o berchnogaeth gweithwyr fel un pan fydd busnes yn cynnig cyfle i'w weithwyr gael cyfran a llais yn y modd y mae'n cael ei redeg, trwy sicrhau bod cyfranddaliadau ar gael i'r holl weithwyr neu ddefnyddio ymddiriedolaeth yr holl weithwyr (y dull mwyaf poblogaidd) gyda cynrychiolaeth gweithiwr ar lefel llywodraethu.

Amlinellodd Deb fuddion Perchnogaeth Gweithwyr, ac amlygodd yr Adroddiad Difidend Perchnogaeth (2018) sy'n dangos yn glir y cysylltiad rhwng perchnogaeth a chyflawni ymdrech ddewisol ar lefel unigol. Pan fydd hynny'n digwydd mewn grŵp, byddwch chi'n cael perfformiad busnes gwell. Yn y 50 busnes Perchnogaeth Gweithwyr uchaf - ym mis Mehefin 2020 - y newid cymedrig mewn cynhyrchiant oedd 6.9% flwyddyn ar ôl blwyddyn - roedd yn

1% ar draws gweddill busnesau'r DU. Mae busnesau'n dod yn fwy gwydn, yn cymryd golwg tymor hwy wrth wneud penderfyniadau. Mae perchnogaeth gweithwyr yn well i unigolion, busnesau ac economïau rhanbarthol.

Trafodwyd y lefelau anghydraddoldeb sy'n cael eu hamlygu ar draws cymdeithas, a thrafodwyd perchnogaeth gweithwyr fel ffordd o ymateb i'r heriau hyn. Roedd argyfwng presennol Covid-19 yn argyfwng ym maes iechyd a'r economi. Mae lefelau isel o wytnwch personol a busnes. Mae perchnogion busnes yn agored i niwed. Mae busnesau perchnogaeth gweithwyr yn fwy gwydn. Mae data'n dangos yn glir bod busnesau perchnogaeth gweithwyr yn ystod Covid-19 wedi gwneud yn well - gan ddiswyddo llai o bobl. Mae hyn yn ategu tystiolaeth o 2010 ar yr argyfwng ariannol flaenorol.

O ran polisi, y newid mwyaf yn ystod y blynyddoedd diwethaf fu deddfwriaeth 2014 a arweiniodd at fuddion treth i fusnesau sy'n eiddo i weithwyr. Ond ni allwn eistedd ar ein rhwyfau, mae angen inni ei amddiffyn. Mae codi ymwybyddiaeth, ar lefel busnes a pholisi, yn flaenoriaeth bwysig. Gorffennodd Deb trwy dynnu sylw at yr ymgyrch # 1MillionOwners sy'n galw ar lywodraeth i fuddsoddi mewn perchnogaeth gweithwyr gan Co-operatives UK mewn partneriaeth â'r Gymdeithas Perchnogaeth Gweithwyr.

- *Glen Dodd, Menter yr Alban*

Trafododd Glen, rhan o dîm Co-operative Development Scotland, y sefyllfa yn yr Alban, lle bu twf sylweddol ym mherchnogaeth gweithwyr yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Erbyn hyn mae tua 120 o fusnesau fel hyn yn cyflogi tua 7,300 o bobl, ac mae CDS wedi chwarae rhan mewn tua 75 o drawsnewidiadau i berchnogaeth gweithwyr.

Trafododd Glen y 4 colofn o lwyddiant wrth ddatblygu'r sector hwn yn yr Alban: Cefnogaeth Llywodraeth, Strategaeth, Gwasanaeth Cyngori a Marchnata.

Mae cefnogaeth y Llywodraeth i berchnogaeth gweithwyr yn yr Alban wedi gweld CDS yn cael cyllid craidd o fewn Menter yr Alban, ac amlinellodd Glen fod y gefnogaeth hon gan y Llywodraeth oherwydd ei photensial i gadw swyddi a busnesau yn yr Alban a thrwy gynllunio olyniaeth yn llwyddiannus, i wella cynhyrchiant a pherfformiad economaidd, ac i fod yn rhan greiddiol o'r agendâu twf cynhwysol ac adeiladu cyfoeth cymunedol.

Ystyriwyd bod pwysigrwydd strategaeth, gyda thargedau a chynlluniau gweithredu penodol, yn bwysig hefyd. Bu marchnad darged benodol a ffocws ar berchnogaeth gweithwyr fel cynllun olyniaeth, gyda busnesau a pherchnogion busnes penodol wedi'u targedu fel darpar gleientiaid.

Nododd Glen bwysigrwydd mecanwaith cyflenwi systematig y CDS, sydd â setiau sgiliau a gwybodaeth benodol ac sydd wedi meithrin perthnasoedd cadarnhaol â rhanddeiliaid allweddol. Mae pob cleient yn cael 3 diwrnod o gefnogaeth am ddim, ac mae CDS yn cynnig astudiaeth ddichonoldeb ar gyfer trosglwyddiad pob darpar gleient i berchnogaeth gweithwyr ac yna cefnogaeth i'w weithredu.

Yn olaf, trafododd Glen bwysigrwydd marchnata hyn i gleientiaid a rhanddeiliaid eraill. Gwneir hyn mewn amryw o ffyrdd gan gynnwys cysylltiadau cyhoeddus, digwyddiadau/gweminarau, gweithgaredd ymgyrchu wedi'i dargedu trwy flogiau, post uniongyrchol neu

gyfryngau cymdeithasol, a chefnogaeth gyfochrog fel astudiaethau achos a phodlediad. Cefnogir hyn hefyd gan Grŵp Arweinyddiaeth dan arweiniad busnes.

- *Nicola Mehegan a Paul Cantrill, Busnes Cymdeithasol Cymru*

Trafododd Nicola hanes y mudiad yng Nghymru, gan ddechrau ym 1982, pan sefydlwyd Canolfan Gydweithredol Cymru gan TUC Cymru a gredai y gallai cwmnïau cydweithredol a chydfuddiannol chwarae rhan hanfodol mewn twf economaidd a sefydlogrwydd.

Cysylltodd Nicola fuddion perchnogaeth gweithwyr a drafodwyd yn ystod y cyfarfod â'r agenda datblygu economaidd o fewn Llywodraeth Cymru, gan gynnwys Ffyniant i Bawb: Cynllun Gweithredu Economaidd a'r Nodau Lles sy'n allweddol i Ddeddf Lles Cenedlaethau'r Dyfodol 2015.

Trafododd Nicola y tîm sy'n gweithio ar Berchnogaeth Gweithwyr yng Nghymru o fewn tîm Busnes Cymdeithasol Cymru, a'r ystod o sgiliau ac arbenigedd y gallant eu cynnig i fusnesau sy'n ystyried newid i berchnogaeth gweithwyr. Trafododd yr Athro Paul Cantrill, sydd â phrofiad sylweddol o weithio ar berchnogaeth gweithwyr yng Nghymru a chefnogi'r busnesau hyn trwy gydol eu hymgysylltiad â'r tîm, yr enghreifftiau cadarnhaol niferus o fusnesau sydd wedi trosglwyddo i berchnogaeth gweithwyr yng Nghymru, gan gynnwys Wavehill yn fwyaf diweddar.

- *Mark Willis, Wavehill*

Mae Wavehill yn gwmni ymchwil cymdeithasol ac economaidd sydd wedi trosglwyddo i berchnogaeth gweithwyr, gan gadarnhau ei ethos tîm-ganolog a'i ddull busnes cydweithredol. Wedi'i sefydlu ym 1992 gyda swyddfeydd yn Aberaeron, Bryste, Newcastle a Llundain mae Wavehill wedi datblygu enw da ac arbenigedd profedig ym meysydd ymchwil cymdeithasol ac economaidd, gwerthuso ac asesu effaith.

Heddiw, mae gan y cwmni dîm proffesiynol sefydledig o dros 20 o ymchwilwyr ac ymgynghorwyr gyda swyddfeydd yn Aberaeron ar arfordir gorllewinol Cymru, Bryste, Newcastle a Llundain. Yn ddiweddar mae Wavehill wedi trosglwyddo i gwmni sy'n eiddo i weithwyr. Mae gan Wavehill werthoedd cwmni clir, moeseg tîm hynod gryf a diwylliant yn seiliedig ar gydweithredu a pharch, felly o ran cynllunio parhad ac olyniaeth, roedd dod yn eiddo i weithwyr yn ddilyniant naturiol i Wavehill. Mae Mark wedi dweud:

"I ni, mae'n ymrwymiad i'n tîm, y mae nifer ohonynt wedi bod gyda ni ers blynyddoedd lawer ac wedi bod yn allweddol i'n llwyddiant. Rydyn ni am eu grymuso, rhannu yn y llwyddiant rydyn ni wedi'i adeiladu a gwneud i'n gweithwyr deimlo eu bod wedi buddsoddi yn ein twf parhaus. "

Cwestiynau a chrynodeb o'r drafodaeth

- Yn dilyn cyfraniadau'r panelwyr bu trafodaeth ddiddorol ar lawer o'r pwyntiau a wnaed yn y cyflwyniadau.

- Cafwyd trafodaeth am y potensial i fentrau newydd gael eu sefydlu fel busnesau sy'n eiddo i weithwyr, yn enwedig mentrau cymdeithasol neu ymddiriedolaethau sy'n canolbwyntio ar y gymuned. Trafododd y panelwyr faint o'r ffocws yn nhermau polisi ar y maes hwn sydd wedi bod ar gwmnïau sy'n trosglwyddo i berchnogaeth gweithwyr, o ganlyniad i'r materion olyniaeth yng Nghymru ac ar draws y DU, ac o ganlyniad i ddeddfwriaeth 2014 a sicrhodd fuddion treth ar gyfer busnesau sy'n eiddo i weithwyr. Fodd bynnag, mae sawl enghraifft o gwmnïau cydweithredol a busnesau sy'n eiddo i weithwyr sy'n cychwyn fel hyn, ac mae Busnes Cymdeithasol Cymru yn barod i gefnogi hyn.
- Gofynnodd y cynrychiolydd o Sefydliad Bevan a oedd tystiolaeth fod busnesau a oedd wedi trosglwyddo i berchnogaeth gweithwyr yn dychwelyd yn ôl ar ôl cyfnod o amser - dywedodd Deb o'r EOA fod hyn yn brin, gan fod buddion perchnogaeth gweithwyr yn golygu bod busnesau'n hapus i aros yn y math hwn o berchnogaeth. Roedd gan Glen o Scottish Enterprise rai enghreifftiau o hyn, yn dibynnu ar fuddiannau gorau'r busnesau dan sylw, ond ei fod yn brin.
- Yn olaf, bu trafodaeth ar sut y gall y Llywodraeth ddeddfu i gefnogi hyn a mathau eraill o berchnogaeth. Roedd cyfle i rwydweithio a nododd y mynychwyr y byddent yn cysylltu â thîm SBW i gael mwy o wybodaeth. Nododd Canolfan Cydweithredol Cymru y bydd eu Papur Gwyn ar ddyblu nifer y busnesau sy'n eiddo i weithwyr yng Nghymru yn cael ei gyhoeddi cyn bo hir.